

Т. О. Рекуненко, кандидат юридичних наук,
доцент, заступник директора
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0001-7668-0581

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ У ГАЛУЗІ ФІНАНСІВ

У статті розглядається питання адміністративно-правового забезпечення безпеки у галузі фінансів. Окреслено, що фінансова безпека є складовою національної безпеки та є однією із головних її складових, адже справляє вплив на реалізацію завдань та функцій в середині країни державними органами та органами місцевого самоврядування. Це здатність держави реалізовувати власну фінансово-економічну політику, вона проявляється у вигляді комплексу заходів державної політики, котрий реалізується з метою досягнення відповідних цілей, а саме стійкість фінансової системи. Фінансова безпека створює умови для надійного захисту економіки держави, а громадяни можуть в повній мірі реалізувати надані їм права і свободи, як в фінансовій галузі, так і в тій сфері, що має опосередковане відношення до неї. Система фінансово-економічних відносин сприяє розвитку економічного добробуту громадян, що виражається у збільшенні показників рівня доходів населення, прибутку країни від роботи на фінансових ринках тощо.

З'ясовано, що адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки це сукупність адміністративних норм, що врегульовують суспільні відносини, між фізичними та юридичними особами, котрі виникають у процесі здійснення фінансово-економічної, фінансово-кредитної та іншої пов'язаною із фінансами діяльності. Воно включає два основних компоненти, а саме: сукупність адміністративно-правових норм, які регулюють фінансові відносини, а також створюють умови для подальшого розвитку і зростання національної економіки та забезпечують конкурентоспроможність держави на світових ринках; системний організуючий вплив спеціально уповноважених органів держави на фінансово-економічні відносини за допомогою адміністративно-правових норм та інших юридичних засобів, насамперед адміністративного характеру, з метою їх захисту, удосконалення та створення належних умов для подальшого розвитку в контексті забезпечення національної безпеки України.

Ключові слова: фінанси, фінансова галузь, фінансова безпека, фінансова система, адміністративно-правове забезпечення, економіка.

T. O. Rekunenko. Administrative and legal provision of security in the field of finance

The article deals with the issue of administrative and legal security in the field of finance. It is outlined that financial security is a component of national security and is one of its main components, because it influences the implementation of tasks and functions in the middle of the country by state bodies and local self-government bodies. This is the state's ability to implement its own financial and economic policy, it manifests itself in the form of a set of state policy measures, which is implemented in order to achieve the corresponding goals, namely the stability of the financial system. Financial security creates conditions for reliable protection of the state's economy, and citizens can fully realize their rights and freedoms, both in the financial sector and in the sphere indirectly related to it. The system of financial and economic relations contributes to the development of the economic well-being of citizens, which is expressed in the increase of indicators of the level of income of the population, the country's profit from work on financial markets, etc.

It was found that the administrative-legal provision of financial security is a set of administrative norms that regulate social relations between individuals and legal entities that arise in the process of financial-economic, financial-credit and other finance-related activities. It includes two main components, namely: a set of administrative and legal norms that regulate financial relations, as well as create conditions for the further development and growth of the national economy and ensure the state's competitiveness on world markets; systematic organizing influence of specially authorized state bodies on financial and economic relations with the help of administrative and legal norms and other legal means, primarily of an administrative nature, with the aim of their protection, improvement and creation of proper conditions for further development in the context of ensuring the national security of Ukraine.

Key words: finance, financial industry, financial security, financial system, administrative and legal support, economy.

Постановка проблеми. Адміністративно-правове забезпечення безпеки у галузі фінансів, а також розуміння фінансової сфери, її призначення, змісту та характеристик діяльності фінансів тісно пов'язане з природою і функціонуванням держави. У цьому контексті можна говорити про специфічний об'єктивний двосторонній зв'язок. З одного боку, існує сама природа фінансів, їх форми та обсяги фондів, які визначають можливості держави, її завдання та основні напрямки діяльності. З іншого боку, можна стверджувати, що за допомогою фінансових ресурсів держава має змогу впливати на всі аспекти процесу відтворення.

Саме через ці ресурси здійснюється основний розподіл результатів відтворення – сукупного суспільного продукту, який доходить до кінцевого споживача. Завдяки цим ресурсам реалізується мотивація, розвиток виробництва та зміцнення загальної безпеки держави. Забезпечення країни грошовими коштами, необхідними для виконання функцій держави, здійснюється за рахунок державних фінансів, в яких основну роль відіграють грошові фонди.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальні питання адміністративно-правового забезпечення безпеки у галузі фінансів розглядаються в працях таких вчених як: Г. С. Буга, Е. О. Дмитренко, С. М. Клімова, Т. А. Кобзева, М. Ф. Криштанович, В. В. Лях, А. С. Нестеренко, В. М. Працюк, О. І. Савицька та інші.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-економічна ситуація в Україні протягом тривалого часу перебуває у стані постійних реформ, що супроводжується нестабільністю, складністю прогнозування та швидкими змінами. Це відбувається на тлі війни, кризових явищ у банківському секторі, девальвації національної валюти, недосконалості законодавчої бази, а також зростання внутрішнього і зовнішнього боргу, що створює умови для виникнення численних загроз і ризиків для фінансової сфери України. У зв'язку з цим, питання забезпечення фінансової безпеки набуває надзвичайної актуальності. Водночас, для повного розуміння цієї категорії важливо визначити основні етапи її формування та розвитку [1, с. 263-264].

Під час визначення генези становлення та розвитку фінансової безпеки потрібно враховувати соціально-політичну складову державного ладу на кожному етапі та відображення положень, які впливали на розвиток й функціонування суб'єктів фінансових відносин, у тому числі й контроль за їх діяльністю у нормативно-правових актах відповідного історичного періоду. Зважаючи на багатоміліардну історію українського народу та тернистий шлях державотворення, становлення й розвитку фінансової безпеки можна виокремити 5 етапів та, відповідних, історичних періодів: перший – період існування Київської Русі та феодальної роздробленості українських земель (IX ст. – поч. XIV ст.); другий – період перебування українських земель під владою Великого князівства Литовського та Польського королівства (XIV – XVI ст.); третій – період існування Козацько-гетьманської держави (з XVI ст. по XVIII ст.); четвертий – період перебування українських земель під владою Австрійської (Австро-Угорської) та російської імперій (з XVIII по XX ст.); п'ятий – період перебування України у складі СРСР (з поч. XX ст. по 1991 рр.); шостий етап – період незалежної України (з 24 серпня 1991 року по теперішній час) [2, с. 463-464].

Фінансова безпека України є важливим компонентом національної безпеки держави. Вона безпосередньо пов'язана з усіма економічними процесами, що мають місце в суспільстві, і сприяє підвищенню рівня життя та добробуту громадян. Крім того, фінансова безпека відіграє ключову роль у реалізації ефективної економічної політики, забезпечуючи розвиток країни та формування її іміджу на міжнародній арені як конкурентоспроможного й інвестиційно привабливого суб'єкта. Вона є основним елементом економічної та національної безпеки країни, включаючи: стан фінансів та фінансових установ, що гарантує надійний захист національних економічних інтересів; соціально орієнтований розвиток національної економіки, фінансової системи та всіх фінансових відносин і процесів у державі; готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми для реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів; підтримку соціально-політичної стабільності в суспільстві; формування необхідного економічного потенціалу та фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи, навіть у найскладніших умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів, а також успішне протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансовій безпеці [3, с. 115-116].

Слід підтримати О. О. Бригінця, який пропонує розглядати фінансову безпеку держави у вузькому та широкому значенні. У вузькому контексті фінансова безпека держави визначається як такий стан, при якому забезпечується належне функціонування всіх суб'єктів фінансових правовідносин у країні, що характеризується стійкістю до будь-яких реальних або потенційних, зовнішніх і внутрішніх негативних впливів. Цей стан забезпечує ефективне функціонування національної фінансової системи та її поступальний розвиток. У широкому контексті фінансова безпека держави гарантує захищеність фінансових інтересів держави та українського суспільства, створює умови для ефективної протидії існуючим і потенційним загрозам, які можуть завдати фінансових збитків державі, викликати залежність від зовнішніх факторів, підірвати конкурентоспроможність вітчизняних виробників, сприяти відтоку капіталу за кордон. Вона задовольняє потреби суспільства у фінансових ресурсах і забезпечує поступове економічне зростання, створює сприятливий інвестиційний клімат у ключових галузях національної економіки, підтримує належний правовий режим захисту іноземних інвестицій, нейтралізує вплив світових фінансів та економічної експансії інших держав на національну безпеку. Крім того, вона забезпечує ефективність законодавчого регулювання економічних перетворень та відповідність національного законодавства міжнародним, зокрема європейським, стандартам. Це дозволяє забезпечити фінансову стабільність держави на визначений період в будь-яких умовах, включаючи мінімізацію наслідків кризи грошової і фінансово-кредитної систем. Завдяки наявності ефективного механізму здійснюється фінансовий контроль у сферах розподілу, перерозподілу та використання державного та інших бюджетів, що забезпечує ефективність у використанні адміністративних методів при формуванні дохідної частини державного та інших бюджетів [4, с. 139-140].

На нашу думку, фінансова безпека – це складова економічної та національної безпеки, стан якої характеризується відсутністю загроз для здійснення єдиної державної політики у фінансовій галузі, зокрема, щодо розвитку ринку фінансових послуг, банків, державної іпотечної установи та інших фінансових установ (політична фінансова безпека), суспільних відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну, споживання матеріальних та нематеріальних благ і надання/отримання фінансових послуг (колективна фінансова безпека), й середовище стабільності, при якому громадяни (клієнти фінансових установ чи підприємці, які надають фінансові послуги), в повній мірі можуть реалізувати надані їм права та свободи (особиста фінансова безпека).

Фінансова безпека ґрунтується на фінансово-економічних відносинах, які є суспільними зв'язками між фізичними та юридичними особами у сферах виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ, а також у наданні та отриманні фінансових послуг. Її рівень визначається стабільністю цих відносин, що включає їхню міцність, надійність, передбачуваність, а також здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам та швидко адаптуватися до змін у навколишньому середовищі [5, с. 405]. Фінансова безпека забезпечує надійний захист економіки держави, що дозволяє громадянам повною мірою реалізувати свої права і свободи як у фінансовій сфері, так і в інших сферах, що мають до неї відношення. Система фінансово-економічних відносин сприяє розвитку економічного добробуту громадян, що проявляється у зростанні рівня доходів населення, прибутку країни від діяльності на фінансових ринках тощо [6, с. 41].

Фінансова безпека включає в себе кілька ключових аспектів. По-перше, банківська безпека, яка визначається рівнем фінансової стійкості банківських установ, що забезпечує ефективне функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, незалежно від умов її діяльності. По-друге, безпека небанківського фінансового сектору, яка характеризується рівнем розвитку фондового та страхового ринків, що дозволяє повністю задовольняти потреби суспільства у відповідних фінансових інструментах та послугах. По-третє, боргова безпека, яка оцінюється через рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з врахуванням вартості її обслуговування, ефективності використання запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатнього для задоволення актуальних соціально-економічних потреб, без загрози для суверенітету держави та її фінансової системи. Далі, бюджетна безпека, яка відображає стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що дозволяє органам державної влади ефективно виконувати свої функції. Валютна безпека визначається станом курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної валюти, її стабільністю, створює оптимальні умови для поступового розвитку національної економіки, залучення іноземних інвестицій, інтеграції України у світову економічну систему, а також забезпечує максимальний захист від потрясінь на міжнародних валютних ринках. Нарешті, грошово-кредитна безпека, що відображає стан грошово-кредитної системи, яка забезпечує національну економіку якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для економічного зростання [7, с. 288-289].

Ключовими характеристиками фінансової безпеки варто вважати наступне: основою фінансової безпеки є фінансово-економічні відносини, тобто суспільні відносини, що виникають між фізичними та юридичними особами з питань виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ, а також надання та отримання фінансових послуг. Стан фінансової безпеки визначається стійкістю фінансово-економічних відносин, яка характеризується їхньою міцністю, надійністю, передбачуваністю, а також здатністю протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам і швидко адаптуватися до змін навколишнього середовища. Фінансова безпека створює умови для надійного захисту економіки держави, забезпечуючи громадянам можливість повною мірою реалізувати свої права і свободи як у фінансовій сфері, так і в суміжних галузях. Система фінансово-економічних відносин сприяє розвитку економічного добробуту громадян, що проявляється у зростанні показників рівня доходів населення та прибутковості країни від діяльності на фінансових ринках [8, с. 68].

Фінансова безпека держави охоплює як внутрішні, так і зовнішні складові. У контексті зовнішніх аспектів ключовим фактором є фінансовий суверенітет країни та незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. На фінансову безпеку України значний вплив мають процеси фінансової глобалізації, що активно розвиваються у світовому співтоваристві. Відтак, питання фінансової безпеки нині виходить за межі національного контексту. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, збільшуються масштаби мобільності капіталу та посилюється інтенсивність його обігу. При формуванні стратегії фінансової безпеки держави важливо ретельно аналізувати та враховувати поточну і потенційну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу. Внутрішня фінансова безпека України обумовлюється якістю правової, організаційної та інституційної бази, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури та масштабами тіньової економіки [9, с. 137-138].

Адміністративно-правове регулювання фінансової безпеки є своєрідним продовженням конституційно-правових норм, яке суттєво конкретизує їх та встановлює відповідальність за порушення визначених приписів у сфері фінансового права. Для кращого розуміння предмета дослідження слід зазначити, що адміністративно-правове регулювання є спеціальною юридичною системою, яка впливає на поведінку

та діяльність суб'єктів адміністративного права [10, с. 115]. До сфери цього регулювання входять відносини, що відображають: індивідуальні публічні потреби фізичних і юридичних осіб; інтереси третіх осіб, права та свободи яких можуть бути порушені; загальний публічний інтерес держави та українського народу в цілому; а також імперативно-владну компетенцію публічної адміністрації. Важливо також враховувати взаємні публічні інтереси всіх учасників адміністративно-правових відносин, які повинні бути готові до певних обмежень своїх інтересів для задоволення інтересів інших, а також дотримання встановлених норм [11, с. 105].

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що з огляду на величезну суспільну та економічну важливість фінансової сфери, особливо в умовах воєнного стану, останнім часом державні установи разом із науковцями почали активніше звертати увагу на питання її безпеки та регулювання відносин, що в ній виникають. В умовах війни, глобалізаційних процесів у світі та динамічного розвитку соціально-економічних відносин, можна стверджувати, що основним чинником незалежності будь-якої країни є стан фінансової безпеки всередині неї. Крім того, фінансова безпека є важливою складовою національної безпеки, оскільки впливає на виконання завдань і функцій державних органів та органів місцевого самоврядування. Вона визначається як здатність держави реалізовувати власну фінансово-економічну політику, що виявляється через комплекс заходів державної політики, спрямованих на досягнення відповідних цілей. Фінансова безпека держави виступає важливою складовою частиною економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності й конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання.

Таким чином, можна стверджувати, що фінансова безпека – це складова економічної та національної безпеки, стан якої характеризується відсутністю загроз для здійснення єдиної державної політики у фінансовій галузі, зокрема, щодо розвитку ринку фінансових послуг, банків, державної іпотечної установи та інших фінансових установ (політична фінансова безпека), суспільних відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну, споживання матеріальних та нематеріальних благ і надання/отримання фінансових послуг (колективна фінансова безпека), й середовище стабільності, при якому громадяни (клієнти фінансових установ чи підприємці, які надають фінансові послуги), в повній мірі можуть реалізувати надані їм права та свободи (особиста фінансова безпека).

Зокрема, поняття адміністративно-правового регулювання фінансової безпеки, слід тлумачити, як сукупність адміністративних норм, що врегульовують суспільні відносини, між фізичними та юридичними особами, котрі виникають у процесі здійснення фінансово-економічної, фінансово-кредитної та іншої пов'язаною із фінансами діяльності. Являє собою комплекс адміністративних норм, які регулюють суспільні відносини між фізичними та юридичними особами, що виникають у процесі здійснення фінансово-економічної, фінансово-кредитної та інших видів діяльності, пов'язаних із фінансами. Це регулювання складається з двох основних складових: по-перше, це набір адміністративно-правових норм, які регулюють фінансові відносини та створюють умови для подальшого розвитку і зростання національної економіки, а також забезпечують конкурентоспроможність держави на міжнародних ринках; по-друге, це системний організуючий вплив спеціально уповноважених державних органів на фінансово-економічні відносини через адміністративно-правові норми та інші юридичні засоби, переважно адміністративного характеру, з метою їх захисту, вдосконалення та створення належних умов для подальшого розвитку в контексті забезпечення національної безпеки України. Об'єктом адміністративно-правового регулювання є основний стратегічний напрям фінансової безпеки та невід'ємну складову економіки, що має важливе національне значення, регулюється адміністративно-правовими нормами, забезпечується органами публічної влади, спрямована на стабільність фінансового ринку, банківської й небанківської фінансової систем, національної валюти, а також на задоволення основних потреби населення, серед яких введення господарської (підприємницької) діяльності, кредитування, валютні операції, обчислення та нарахування заробітних плат тощо.

Список використаних джерел:

1. Буга Г. С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 404 с.
2. Курс адміністративного права України : підручник / за заг. ред. О. В. Кузьменко. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 904 с.
3. Прасюк В. М. Адміністративно-правове регулювання державного фінансового контролю в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 227 с.
4. Бригінець О. О. Правове забезпечення фінансової безпеки держави : дис... докт. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2017, 464 с.
5. Савицька О. І. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. *Економічний форум*. 2012. № 3. С. 403–411.

6. Дмитренко Е. О. Місце та роль фінансово-правової відповідальності у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України. *Фінансове право*. 2018. № 4 (18). С. 39-42.
7. Кобзева Т. А. Адміністративно-правове забезпечення управління фінансовою системою України: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2018. 433 с.
8. Івашко О. В. Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 2. С. 61-66.
9. Люх В. В. Адміністративно-правові засади оптимізації діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 204 с.
10. Криштанович М. Ф. Основна характеристика публічного управління у сфері фінансів України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1815>
11. Клімова С. М. Адміністративно-правове регулювання управління публічними фінансами: функції, цілі та механізми. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 6 (6). с. 102–108.